

e pòt constituir una mòstra de bonas practicas si conseguissèm portar endavant lo projècte qu'avèm començat a elaborar.

Finalament, s'agís d'una question de coeréncia. Avèm reclamat per la lenga catalana sa reconeissença per l'Euròpa e per l'Estat espanhòl. Sèm decidits a assegurar que lo futur de las lengas non dependa pas del nombre de parlants ni de circumstàncias istoricas coma comptar o pas sus un estat pròpri. E comprenèm que la pèrdia d'una lenga es, en quin cas que siá, fòrça mai que la pèrdia d'un instrument d'escambi d'informacion entre èssers umans. E nosaltres, catalanofònes, que reclamam tot aiçò per la lenga catalana: es que nos poiriam permetre d'aver, dins las limitas de la nòstra comunitat istorica, una minoritat istorica non reconeguda, bandida e non oficiala? La coeréncia exigís un tractament eqüanime per l'Aran e sa cultura, e, en consequéncia, un tractament eqüanime per la lenga occitana.

A través de son assag, Jusèp Lois Sans dona fòrça pistas sus aiçò que nos cal far d'ara endavant, expausa aspèctes fundamentals subre lo futur de la lenga occitana e obrís debats que, si tot s'encamina corrèctament, pòdon èsser estimulants e fructífers. Si l'occitan i ganha, ne sortirà tanben ganhanta la Catalonha diversa, respectuosa, democratica, liura e culta qu'entre totes volèm bastir.

Xabier Arzo (ed.), **Respecting linguistic diversity in the European Union**, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2008

Ferran Armengol i Ferrer*

La sensibilizació sobre el multilingüisme en l'àmbit de la Unió Europea s'ha manifestat de forma creixent en els darrers anys. Això ha estat conseqüència de diversos factors, com són l'espectacular increment del nombre de llengües oficials de la Unió Europea (arran de les darreres ampliacions i del reconeixement de l'irlandès com a llengua oficial, el nombre total de llengües oficials a la Unió és de 23) i el context de la globalització i el risc d'assimilació que comporta, que ha generat la preocupació per la defensa de la diversitat cultural com a "imperatiu ètic", inseparable del respecte per la dignitat humana, i una sensibilitat de caràcter "ecològic" davant del risc de desaparició al qual s'en-

* Ferran Armengol i Ferrer, professor associat de dret internacional públic de la Universitat Pompeu Fabra.

fronten la meitat de les 6.000 llengües existents actualment al món. Aquesta creixent sensibilització s'ha reflectit, en l'àmbit comunitari europeu, en la rellevància que, de forma progressiva, hi ha assolit el respecte a la diversitat lingüística, des de ser considerada una matèria "aliena" a les Comunitats Europees fins a esdevenir un dret reconegut de manera expressa a l'article 22 de la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea. Tanmateix, aquest increment del nombre de llengües oficials i, en suma, del reconeixement i la protecció de la diversitat lingüística contrasta amb la marginació a la qual estan sotmeses la major part de les llengües parlades dins dels límits de la Unió i que no tenen el caràcter de llengües oficials de tot un estat. Una mostra evident d'aquest contrast la dona el diferent tracte que, en una mateixa sessió, tinguda el 13 de juny del 2005, el Consell va donar a l'irlandès i a les llengües que són oficials només en una part d'un estat membre. Mentre que l'irlandès veia reconegut l'estatus de "llengua oficial" a tots els efectes, la utilització d'aquelles altres llengües quedava supeditada a un "acord administratiu" entre el Consell i l'Estat de què es tracti, el qual haurà de fer-se càrrec de les despeses de traducció corresponents.

Comprendre el potencial del reconeixement de la diversitat lingüística a la Unió Europea és, justament, l'objectiu del llibre que ara ressenyem. Dirigida pel professor Xabier Arzoz, de la Universitat del País Basc, és una obra col·lectiva que planteja els problemes i les potencialitats de la protecció de la diversitat lingüística a la Unió Europea, amb la voluntat de fer-los entenedors fins i tot per aquelles persones que no estan familiaritzades amb l'ordenament comunitari europeu. L'obra s'estructura en nou capítols, tots redactats per prestigiosos especialistes, i agrupats en dues parts. A la primera part, que consta de quatre capítols, es fa referència als aspectes teòrics i factuais que permeten situar la problemàtica de la diversitat lingüística a la Unió Europea, mentre que la segona part estudia pròpiament la protecció de la diversitat lingüística en el dret de la Unió Europea. Obre la primera part un capítol de títol suggeridor («Linguistic diversity as curse and as by product»), de Philippe Van Parijs, en què, després de provar de definir i mesurar la diversitat lingüística, s'arriba a la conclusió que aquesta no es pot considerar com un bé per si mateixa, tenint en compte, sobretot, que perjudica la solidaritat econòmica, però en canvi es pot reconèixer com un producte derivat de la preocupació per la igual dignitat de les identitats associades amb els llenguatges nadius. El capítol 2, obra de Patxi Juaristi, Timothy Reagan i Humphrey Tonkin, presenta una panoràmica de la diversitat lingüística a la Unió Europea, des d'una perspectiva comparada amb la diversitat lingüísti-

ca a escala mundial. Al capítol 3, François Grin estudia el règim lingüístic vigent a la Unió Europea des del punt de vista de l'anàlisi de polítiques públiques, i en aquest sentit planteja fins a set possibles models de "règims lingüístics"; qualsevol dels quals pot ser l'òptim en funció de determinats factors (rapidesa de la comunicació, simplificació organitzativa, capacitat d'inclusió), si bé l'autor s'inclina per combinar diversos règims i aclarir els objectius polítics a assolir. Clou la primera part el capítol de Peter A Krauss sobre el desafiament que la política lingüística ha suposat per a la integració europea, en què posa de manifest el contrast entre el compromís amb la protecció de la diversitat cultural i lingüística i la incoherència de les institucions comunitàries envers els reptes del multilingüisme.

La defensa de la diversitat lingüística és pròpiament l'objecte de la segona part del llibre. Obre aquesta part una molt interessant aportació de Peter Hipold, en la qual es planteja la relació entre la diversitat lingüística i la mateixa idea de ciutadania europea, prenent com a referència la sentència del Tribunal de Justícia de la Comunitat Europea en l'assumpte *Bickel i Franz*, en què va sorgir per primer cop la qüestió dels drets inherents a la ciutadania europea, arran, precisament, d'una qüestió relacionada amb els drets lingüístics.

De tota manera, el que centra aquesta part és l'estudi de l'abast i dels efectes del reconeixement de la diversitat lingüística a la Unió Europea. Niam Nic Shuibne analitza en termes generals el marc comunitari de les llengües minoritàries, posant especial atenció en l'evolució més recent, per arribar a la conclusió que la problemàtica de la gestió de les llengües oficials de la Unió Europea no s'ha de separar artificialment de la qüestió de les llengües minoritàries.

L'article 22 de la Carta de Drets Fonamentals de la Unió Europea (CDFUE), precepte que recull expressament el principi de respecte a la diversitat lingüística, és estudiat monogràficament per Xabier Arzo. En opinió d'aquest autor, l'esmentada disposició de la CDFUE s'ha d'interpretar com una clàusula de protecció de minories equiparable a les existents en altres tractats internacionals sobre drets humans, com és el cas de l'article 27 del Conveni de Drets Civils i Polítics. Aquesta interpretació pren com a referència, en primer terme, el fet que els àmbits tractats —cultura, llengua i religió— són essencialment els mateixos en ambdós preceptes, d'on es desprendria que aquests compleixen una idèntica funció de protecció. Però, anant més enllà, Arzo contraposa l'article 22 de la CDFUE a la visió estatocèntrica que, a parer seu, persisteix a la Unió Europea, manifestada en el principi de "respecte a les

identitats nacionals” recollit per l'article 6.3 del Tractat de la Unió Europea. La protecció de la diversitat lingüística i cultural, establerta per la CDFUE, permetria així, segons l'argumentació d'Arzoz, garantir els drets de les minories davant la uniformitat que podria suposar l'al·ludit principi de respecte de les “identitats nacionals” dels estats.

Bruno de Witte complementa aquest estudi d'Arzoz amb l'anàlisi de les previsions de la CDFUE que, més enllà de la referència específica de l'article 22, permeten protegir la diversitat lingüística a la Unió Europea. Aquest contingut “lingüístic” es pot observar de forma expressa en la prohibició de discriminació, entre altres motius, per raó de la llengua, continguda a l'article 21, i en allò que l'autor anomena «el dret a una bona administració lingüística», derivat de l'article 41.4 de la Carta —que reconeix el dret d'adreçar-se a les institucions comunitàries en una de les llengües dels tractats i a rebre una resposta en el mateix idioma—, precepte aquest que s'ubica en el “dret a una bona administració”. La prohibició de discriminació per raó de la llengua és analitzada a partir de la jurisprudència del Tribunal de Justícia en relació amb la discriminació lingüística en l'accés al lloc de treball i en el lloc de treball, i es complementa amb una referència a les mesures de suport financer als projectes relacionats amb la promoció de les llengües minoritàries. El “dret a la bona administració lingüística” té, tanmateix, un abast limitat, en la mesura que només fa referència a les llengües “nacionals” i, d'altra banda, només s'aplica a les institucions, no als òrgans o organismes creats per la Unió Europea.

A banda d'aquestes referències expresses, De Witte analitza diversos preceptes de la CDFUE dels quals es pot deduir, de forma implícita, la protecció de la diversitat lingüística, com són els que fan referència a la llibertat de religió, la llibertat d'expressió i la llibertat d'educació. Amb aquesta finalitat, l'autor pren com a referència la jurisprudència del Tribunal Europeu de Drets Humans en relació amb els articles “corresponents” del Conveni Europeu dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals.

Finalment, Antoni Milian Massana es refereix a la situació de les llengües que són oficials en una part del territori dels estats membres. Després d'una referència al reconeixement institucional de les denominades “llengües dels tractats” i a les mesures de suport que, des de la Unió Europea, s'han adreçat a les llengües que no tenen reconeixement institucional comunitari, aquest capítol entra en un estudi aprofundit de l'article IV-448(2) del Tractat constitucional europeu i de les Conclusions del Consell de 13 de juny de

2005. El primer feia referència a la possibilitat de fer una traducció del text del Tractat a altres llengües que tinguessin la condició d'oficials en una part del territori d'un estat membre. Les Conclusions de 13 de juny de 2005, per la seva banda, feien referència a l'ús oficial en el Consell i en altres institucions i òrgans de les llengües que tenen l'estatus d'oficialitat en una part del territori d'un estat membre. En un cas i en l'altre, l'autor analitza l'evolució d'aquests preceptes, des de la proposta inicial fins a la versió definitiva, per constatar que, en tots dos casos, el procés s'ha caracteritzat per un afebliment progressiu des de les propostes inicials, que perseguien, de fet, l'atorgament d'una equiparació de l'estatus a la Unió Europea de les llengües oficials en una part del territori d'un estat membre amb el que tenen ja reconegut les llengües estatals oficials. La conclusió, per a Milian, és que, dins la Unió Europea, es manté la voluntat de privilegiar aquelles llengües que siguin oficials a *tot* el territori d'un estat. Això comporta la implantació d'un règim lingüístic que resulta desproporcionat i, en algunes ocasions, inic. El reconeixement dut a terme tant pel Tractat constitucional europeu com pel Consell pot tenir un valor simbòlic més o menys elevat, però no és suficient per garantir un estatus determinat a les llengües no oficials. El reconeixement de les llengües no oficials és, per tant, un tema encara pendent en l'agenda europea.

En conclusió, es pot afirmar que aquesta obra ofereix una visió prou completa dels diferents vessants que planteja el reconeixement de la diversitat lingüística, tant des del context polític i social com, sobretot, del marc jurídic que en fa possible la defensa. Potser hagués calgut una referència més concreta a la possible incidència de l'*acquis* del Consell d'Europa en matèria de protecció dels drets lingüístics sobre la política lingüística de la Unió Europea. Certament, el tema és al·ludit per diversos autors de manera més o menys directa, però no hagués estat sobrerera alguna aportació que hagués permès donar una visió de conjunt del tema, i més tenint en compte la possible adhesió de la Unió Europea al CEDH, prevista en el Tractat de Lisboa. En qualsevol cas, això no desmereix el valor de l'obra, que ens ofereix un útil referent per orientar-nos en un context incert i canviant com l'actual.